

מגיד משנה שבת כג, כ, בדעת הרמב"ם, וחי אדם שבת מה, ד-ו, וראה רמב"ן שכתב שזו סברא, ללא ראייה). ■ וכן הלכה (ש"ע א"ח שלד, א).

מצילין אותן, למבוי שאינו מפולש, וכן לחצר שאין בה עירוב חצירות (רש"י), וצ"ע שלעיל (סא, ב ד"ה לאצוליהו) כתב רש"י שההצלה היא לחצר המעורבת (תוס' רעק"א על המשנה כאן, ובגליון הש"ס כאן ושם), וראה מה שכתבנו שם (ד"ה לאצוליהו). ■ הלכה, מצילים אפילו לחצר שאינה מעורבת (רמ"א א"ח שלד, ז).

מפני הדלקה, ואם אינו יכול להציל אלא על ידי כיבוי, לדעת הירושלמי מותר לכבות בידים, משום שכיבוי דליקה היא מלאכה שאינה צריכה לגופה, והלכה כרבי שמעון שאסורה רק מדרבנן, ולדעתו 'כל דבר שהוא משום שבות, אינו עומד בפני כתבי הקודש' (כמבואר בעירובין (צח, א)). אך הבבלי שלא הזכיר זאת, משמע שחולק וסובר שאף לדעת רבי שמעון אסור לכבות (מאירי; ר"ן על הרי"ף ובח"י, וראה ביאור הגר"א א"ח שלד, ז).

מפני הדלקה, החיוב להציל כתבי קודש, הוא מדרבנן (נודע ביהודה יו"ד תנינא, קעג).

ובין שאין קורין בהן, כגון כתובים, והיינו שלא תיקנו לקרוא בהם הפטרה כפי שקוראים בנביאים (רש"י בפי ראשון; רבנו חננאל). או שאפילו יחידים אין קוראים בהם כמבואר בהמשך המשנה הטעם 'מפני ביטול בית המדרש', שימשכו לקרוא בכתובים ולא יבואו לדרשה לשמוע הלכות ודינים (רש"י, בשם רבינו הלוי). ולפירוש הראשון, מה שהמשנה אומרת הטעם 'מפני ביטול בית המדרש', הכוונה שמה שלא תיקנו להפטיר בכתובים הוא משום ביטול בית המדרש, שלא תהא שהות לדרוש בהלכות ודינים (רבינו פרחיה).

טעונים גניזה - אסור להניחם במקום הפקר (רש"י). ויש שפירש, ש'טעונים גניזה' אין הכוונה לגניזה בקרקע, כי בזה גורם שיתכלו ויבואו לאיבוד תוך זמן קצר ואין זה כבוד לספרי הקודש [ורק ספרים שכבר בלו נגזים בקרקע]. אלא הכוונה להנחתם במקום מוצנע ומשומר (ע"פ ריטב"א, בדעת רש"י, וחלקת יעקב א"ח מו).

מפני בטול בית המדרש, שבשבת היו קובעים דרשה לבעלי בתים שהיו עסוקים במלאכתם בימות השבוע ובה היו מלמדים אותם הלכות, וכיון שספרי הכתובים מושכים את הלב, חששו חכמים שאם יקראו בהם, ימנעו מלבוא לבית המדרש (רש"י). וכיום שהשתרש ופשט המנהג שבאים הכל לדרשה, וכל שכן במקומות שאין דורשים בשבת, אין איסור לקרוא בכתובים בשבת (תפארת ישראל). וממה שהמשנה קוראת לקריאת כתובים 'ביטול בית המדרש', יש להוכיח שהמבטל מלימוד משנה וגמ' כדי לקרות נביאים או כתובים, הרי זה נחשב 'ביטול תורה' (בית אפרים א"ח סח ד"ה ומעתה, וראה אבני נזר א"ח תקיז, ז).

גמרא. כי פליגי אליבא דאמר לא נתנו לקרות בהן, הוא רבן שמעון בן גמליאל (במגילה ה, ב) שלדעתו לא התירו לכתוב תורה נביאים וכתובים בכל לשון [מלבד לשון יוונית] (רש"י). והטעם שאסור לקרות בהם, משום שדברים שבכתב אסור לאומרו בעל פה, וכיון שאסור לכתובם ממילא אסור לקרות בהם, שנחשב שקורא בעל פה (תוס' בשם הרב פור"ת). ויש סוברים, שאף שאסור לכתוב בלשון תרגום אין איסור לקרוא לשון תרגום (תוס'), והטעם שאסור לקרות בהם, שכיון שלא התירו לכתבם, אינו כבוד התורה בכתביה זו, ואם כן הקורא בו מחלל את כבוד התורה, שמחזיק כתיבה בזויה (חז"א יו"ד קסז, ח, יד, סח, ז).

מפציעין באגוזים וכו' מן המנחה ולמעלה - ממנחה קטנה ולמעלה (משנ"ב תרי"ז, ושעה"צ שם ה, ע"פ התוספתא יג, יח שאמרה 'עם השכה'). ומטעם זה מותר אף שאינו כדי לאכול לאלתר, ואין איסור דש במה שמפרק את האגוז מהקליפה [ראה רמ"א א"ח שכא, יט, וראה בבאוריים למדה' דרשו תרי"א הע' 14], שכיון שהוא סמוך לערב נחשב כמכין כדי לאכול לאלתר (שעה"צ שם, ט-י; והוסף, שלפי זה אם אין לו הרבה אגוזים, צריך לאחר את שבירת האגוזים סמוך לחשכה כדי שיהיה סמוך לסעודה (משמ)).

מפני עגמת נפש, שכשמתקן את האוכל ואינו אוכל זהו עינוי (רש"י), ומקיים בכך מצות 'ועניתם את נפשתיכם' (ריטב"א). והתירו דוקא מן המנחה ולמעלה שאז כבר שואף ומצפה לעת האכילה ויש בכך עגמת נפש גדולה יותר (רש"י). ויש שפירשו, ש'מפני עגמת נפש' פירושו שהתירו כדי שלא תהא נפשו עגומה עליו במוצאי יום הכיפורים, שיצטרך להתמתן מלאכול ויהא מעונה עד שיתקן מאכלו (בעל המאור, רשב"א וריטב"א לעיל קיד, ב). והתירו רק מן המנחה ולמעלה שאז דרך בני אדם לתקן מאכלם לערב, כדי שלא יהא נראה כמתקן מאכלו ליום הכיפורים עצמו (רמב"ן, רשב"א וריטב"א שם), או כדי שלא יתאוה ויבוא לאכול, אבל מן המנחה ולמעלה כיון שעבר רובו של יום, אינו מתאוה לאכול כל כך, משום שהוא כמי שיש לו 'פת בסלו' (בעל המאור, רמב"ן, רשב"א וריטב"א שם), או משום שאם יקדים להכין קודם המנחה, חוששים שמא יבוא לבשלו ביום הכיפורים עצמו (ריטב"א שם).

אמר להו אהא איגרתא ממערבא משמיה דרבי יוחנן דאסייר, ואמר זאת להם כדי שיקבלו ממנו את האיסור (רש"י), שמוותר לשנות מהאמת ולומר דבר בשם אדם גדול ממנו, כדי שישמעו לו ויפרשו מהאיסור (הבונה בעין יעקב, וכן מבואר במג"א קנו, ב ובדעת תורה למחרש"ם שם). ויש שכתב, שלא היה זה שקר גמור, שרבי יוחנן אכן שלח איגרת לאסור, אך לא על קניבת ירק אלא על דבר אחר, והוא אמר להם בסתם שרבי יוחנן שלח איגרת לאסור, והם סברו שכוונתו ששלח לאסור קניבת ירק (בן יהודע).

■ להלכה, מעיקר הדין מותר לקנב ירק ולפצוע אגוזים ביום הכיפורים מן המנחה ולמעלה כשחל בחול, אבל כשחל יום הכיפורים בשבת לא התירו [וכדעת רב הונא לעיל (קיד, ב)] כדי שלא יבא לעשות כן בכל שבתות השנה להכין ביום לצורך הלילה. אמנם בזמננו נהגו לאסור גם כשחל בחול, לפי שבדורות האחרונים התחילו לקלקל ולמהר לעשות דברים אלו קודם המנחה, ולפיכך ביטלו את ההיתר של קניבת ירק ופציעת אגוזים לגמרי [וכמו שאסר רבה מטעם זה על בני ביתו] (ש"ע א"ח תרי"א, ב ומשנ"ב שם ח-ט ושעה"צ שם יב).

פרק ששה עשר - כל כתבי

משנה. הקדמה: פרק זה עוסק בדיני ההצלה משריפה בשבת, אלו הפצים מותר להציל, כיצד ולאן יוציאו, ופרטים נוספים. דינים אלו אמורים דוקא באופן שנפלה הדליקה באותו בית או חצר שם נמצאים הדברים, שאז יש לחוש שאם נתיר להציל כמו בחול יסברו שמוותר לחלל שבת לצורך הצלת ממון ויבואו להציל גם באופן האסור. אך אם האש עדיין לא הגיעה לשם, אדרבה, אם לא נתיר להציל יש לחוש שיחללו שבת, ולכן התירו להציל הכל באופן שאינו עובר איסור, ולא יבואו לידי כיבוי (ע"פ תוס';